

a'zâ'in ev eczâ'in minhâ" (*Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, I/1 [Mekke 1408/1987], s. 47-54); "İlmü'l-İktisâdî'l-İslâmî żarûretün kâ'imetün ve haqîkatün vâq'atün" (a.g.e., XI/13, 1421/2000, s. 71-167); "ez-Zekât ve vücûbühâ fi ecri'l-akâr" (a.g.e., II/2, 1425/2004, s. 113-124); "Havle'l-meşârif ve's-şerikâti'l-İslâmiyye" (a.g.e., IV/6, 1426/2005, s. 53-59).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Sünne, "Hâzihî riḥleti ve hâzâ 'atâ'i: Sireti bi-ḳalemî", *Ricâlün feḳadnâhüm* (der. ve nşr. Mecc Mekki), Beyrut 1433/2012, II, 985-996; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Mu'cemü'l-mü'ellifîne'l-mu'âşirîn*, Riyad 1425/2004, s. 76-77; Vefâ Sa'dâvi, "Aḳmed Fehmi Ebû Sünne beyne'l-ilm ve'l-hayât", *Ricâlün feḳadnâhüm*, II, 997-1003; Nâsir Mahmûd Vehdân, "Min A'lâmî'l-Ezher: el-Üstâz ed-ḳuktûr Aḳmed Fehmi Ebû Sünne", *ME*, LXII/2 (1410/1989), s. 143-150; Sâlih b. Zâbin el-Merzûki, "eş-Şeyḫ el-'allâme ed-ḳuktûr Aḳmed Fehmi Ebû Sünne fi zimmeti'llâh", *el-'Âlemü'l-İslâmî*, sy. 1813, 10 Şaban 1424 / 6 Ekim 2003, s. 12; a.m.f., "Min Siyeri'l-'ulemâ": Siretü fażileti's-şeyḫ ed-ḳuktûr Aḳmed Fehmi Ebû Sünne", *Mecelletü'l-Mecma'i'l-fıkhiyyi'l-İslâmî*, XV/18, Mekke 1425/2004, s. 337-345; Ahmed Abdürrahîm, "Aḳmed Fehmi Ebû Sünne... kâne vâhiden min sülâleti'l-kibâr fi ehli'l-fıḫh ve'l-uşûl", *eş-Şarḳu'l-evsaṭ*, sy. 9104, 6 Ramazan 1424 / 1 Nüfembr 2003, http://archive.aawsat.com/details.asp?article=200669&issue=9104#.VQP_UzyJcs (20.07.2015).

MECC MEKKİ

EBÜ ŞÂDÎ, Ahmed Zekî

(أحمد زكي أبو شادي)

Ahmed Zekî b. Muhammed
b. Mustafâ Ebi Şâdi
(1892-1955)

Mısırlı yazar, şair ve tabip.

9 Şubat 1892 tarihinde Kahire'nin Âbidîn mahallesinde doğdu. Babası Mısır'da milliyetçiliğiyle tanınan avukat, baro başkanı, edebiyat öncüsü ve parlamenter Muhammed Bek Ebû Şâdî'dir. Annesi Emîne Necîb Hanım divan sahibi bir şairdir. Yazar Ebû Şâdî künyesini dedesi Mustafa'dan almıştır. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladı. Bu esnada babasının Kahire'deki edebî sohbetlerinden yararlandı. Henüz on üç yaşında iken babasının çıkardığı *ez-Zâhir* dergisinde nesir ve şiir denemeleri yayımlandı. On altı yaşında nazım ve nesir türünden örnekler içeren ilk mecmuasını *Ḳaḫratün min yerâc fi'l-edeb ve'l-ictimâc* adıyla çıkardı. Babasının sohbetlerine devam eden Ahmed Şevki, Hâfız İbrâhim ve Halîl Muṫrân gibi devrin en ünlü şairleriyle tanışma imkânı buldu ve Muṫrân onu öğrencisi olarak kabul etti. 1910 yılında çocukluk ve gençlik

Ahmed Zekî
Ebû Şâdi

şirlerini içeren ilk divanı *Endâ'u'l-fecr*'i yayımladı.

Kahire'de orta öğrenimini tamamladıktan sonra burada bir yıl tıp fakültesine devam etti, o sırada babasının üvey kızı Zeyneb'e âşık oldu. Ailesi, bunu önlemek için tıp tahsilini tamamlamak üzere onu 1912'de İngiltere'ye gönderdi. Ancak Ebû Şâdî, aşkını ölümsüzleştirmek amacıyla "Zeyneb" adlı bir divan kaleme aldı. Zeyneb bir başkasıyla evlenince o da İngiltere'de bir İngiliz hanımla evlendi, bu hanımdan Safiyye ve Hüdâ adlarında iki kızı ile Remzî adında bir oğlu oldu. Safiyye de şair olup *el-Uḡniyetü'l-hâlîde* adlı bir divanı vardır. Ebû Şâdî, İngiltere'de kaldığı on yıllık süre içinde tıpta iç hastalıkları, mikrobiyoloji ve bakteriyoloji alanlarında uzmanlık aldı. İki yıl peş peşe bakteriyoloji dalında Londra'nın ünlü Saint George Üniversitesi Hastahanesi'nden onur sertifikası ile Web ödülünü kazandı. Ayrıca arıcılık, tavukçuluk ve resimle ilgilendi. 1919'da Uluslararası Arıcılık Merkezi'nin kuruluşuna katkıda bulundu. İngilizce *'Âlemü'n-naḫl-Memleketü'n-naḫl* dergisiyle *Mecelletü'd-decâc*'ı çıkardı, Mısır Derneği'ni kurarak sekreterliğini yaptı.

Aralık 1922'de Kahire'ye dönünce 1942 yılına kadar Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastahanelerin laboratuvarlarında çalıştı. Bu sırada ilk uzmanlık eseri olan 1000 sayfa hacmindeki *eṫ-Ṭabîb ve'l-ma'mel* adlı bir çalışma yaptı. 1942'de İskenderiye Üniversitesi'nde bakteriyoloji hocası ve dekan olarak görev aldı. Süveyş ve Port Said'de de çalıştı. Ardından aynı üniversitenin tıp fakültesi dekanlığına getirildi. Edebiyat ve şiirle ilgili en önemli faaliyeti, babasından kalan malları satarak bir matbaa satın alıp Eylül 1932'de Kahire'de Apollo topluluğunu kurması ve *Mecelletü Apollo*'yu çıkarmasıdır. Apollo, Grek mitolojisinde şiir, edebiyat, hayvancılık ve tarım tanrısıdır. Derginin kuruluş amacı o sırada

edebiyatçılar arasında bulunan anlaşmazlıkları en aza indirmek, her türlü şiire açık, ortak bir edebî alan oluşturmaktır. Bu sebeple dergi dönemin en etkili Arap şairleri için cazibe merkezi ve genç şairlerin ortak platformu haline geldi (Yûsuf Halâvî, s. 12). Genel sekreterliğini Ebû Şâdî'nin üstlendiği derneğin idare kadrosunda Ahmed Şevki, Halîl Muṫrân, Ahmed Muharrem, İbrâhim Nâcî, Ali Mahmûd Tâhâ, Zekî Mübârek, Hasan el-Kâyâtî, Kâmil el-Kilânî ve Hasan Kâmil es-Sayrafî gibi dönemin ünlü şair ve eleştirmenleri yer almıştı (M. Abdülmün'im Hafâcî, *Mecmû'atü'l-kâmile*, I, 9-12). Üç yıl boyunca düzenli olarak çıkan *Mecelletü Apollo* malî sıkıntı yüzünden Aralık 1934'te yayımlanan son sayısının ardından kapandı.

Ebû Şâdî, yenilikçi ve ilerici görüşlerinin yanı sıra ortaya koyduğu başarılı çalışmaları sebebiyle kendisini kâskananlarca mâruz bırakıldığı baskı ve ithamlara dayanamayarak hiç istemediği halde Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmeye karar verdi. Bu sırada vefat eden hanımını İskenderiye'deki hristiyan mezarlığına defnettikten sonra 1946'da İskenderiye'den New York'a gitti. Buradaki mecer şairleri topluluğuna katılmak istediye de kabul görmeyince Suudi Arabistan ve Eritre'nin Birleşmiş Milletler'deki delegasyonları nezdinde danışmanlık görevi yaptı. Ardından New York'taki Asya Akademisi'ne öğretim üyesi seçildi. Bu sırada mecerdeki Arapça gazetelerde makaleler yayımladı. New York'ta Râbitatü Minerva adıyla bir edebiyat topluluğu kurarak başkanlığına önce şair Nedret (Nudrat) el-Haddâd'ı, onun âni vefatı üzerine şair Ni'met el-Hâcc'ı getirdi. Kendisi de topluluğun genel sekreterliğini üstlendi. Ayrıca New York'ta el-Mektebü'l-edebiyü'l-Mısrî adıyla bir büro açarak üniversite derslerini ve edebiyatla ilgili çalışmalarını burada yürüttü. Bu durum "Amerika'nın sesi" radyosunun, onun tercümeleleriyle tiyatro eserlerinden yararlanmaya ve şiirlerinden örnekler sunmaya karar verinceye kadar devam etti. Bu karar üzerine Ebû Şâdî, bir süre önce evlenmiş olduğu İtalyan asıllı Amerikalı eşiyile birlikte Washington'a taşındı. Ancak 12 Nisan 1955 tarihinde beyindeki kan pıhtılaşması sonucu öldü. Maryland eyaletinde Non sectarian cemetery adlı mezarlığa defnedildi. Genelde modern Arap edebiyatının, özeldense modern Arap şiirinin öncülerinden olan Ebû Şâdî çok yönlü bir ilmi ve edebî gelişme sahiptir. Kişiliğinin oluşması ve gelişmesinde Câhiz, Ahmed Şevki, Hâfız İbrâhim, Halîl Muṫrân, John Keats, Percy Bysshe Shelley, Lord Byron,

William Wordsworth, Charles Dickens gibi şahsiyetler etkili olmuştur (Yûsuf Es'ad Dâgir, II, 64; M. Abdülmün'im Hafâcî, *Dirâsât*, I, 312-313).

Eserleri. Çeşitli konularda şiir ve nesir halinde çok sayıda eser veren Ebû Şâdî kırk şiir mecmuası, on beş civarında opera ve dram kaleme almıştır. Başlıca eserleri şunlardır: *Kaḫratün min yerâc fi'l-edebe ve'l-ictimâc* (1326, 1327), *Nekbetü Nâvârîn: Kaşide târihiyye kavmiyye câmi'a* (Süveyş 1924), *Sa'd* (1927), *Dirâse edebiyeye târihiyye* (1933), *eṭ-Ṭabî'a fi şî'ri'l-Mütenebbî* (1934), *Şevretü'l-İslâm* (Beyrut 1934), *ʿAḳidetü'l-ülûhiyye* (1936), *Li-mâzâ ene mü'min (müslim)* (1937), *Ebû Şâdî fi'l-mehcer* (1950, 1972), *Dirâsât İslâmiyye* (1950), *Dirâsât edebiyeye* (Kahire 1955), *el-İslâmü'l-hay* (nşr. Rıdvân İbrâhim, Kahire 1955), *Şu'arâ'ü'l-ʿArabî'l-mu'âşırûn* (nşr. Rıdvân İbrâhim, Kahire 1958), *Ka-zâya's-şî'ri'l-cedîd (el-mu'âşır)* (Kahire 1959, 1965), *Yevmiyyâtü'd-Duktûr Aḫmed Zekî Ebû Şâdî* (nşr. Rüks b. Zaîd el-Azîzî, Amman 1995), *Ḥadâsetü el-edebiyeye, el-Edebü'l-cedîd, Mes-raḫu'l-edeb, Min Nâfizeti't-târiḫ, Aşdâ'ü'l-hayât, Kaḫretâni mine'n-neşri ve'n-nazm.* Ebû Şâdî'nin *İnhâdu terbiyeti'n-naḫl* (1926), *eṭ-Ṭabîb ve'l-ma'mel* (1928), *Terbiyetü'n-naḫl* (1930), *Memleketü'd-decâc* (1932), *Evveliyâtü'n-nihâle* (1942), *Memleketü'l-ʿazârâ* (1948) adlı ilmî eserleri yanında *el-ʿÂsife* (Shakespeare'den, 1929), *Rubâ'iyâtü Ḥâfîz eṣ-Şîrâzî* (1931), *Rubâ'iyâtü ʿÖmer el-Ḥayyâm* (1931, 1952) adlı tercümeleleri vardır. Ayrıca *el-İmâm, Ḥadâ'ıku'l-Kâhire, Mecelletü 'ilmi'n-naḫli'd-devliyye, Mecelletü Apollo* (1932-1934), *Mecelle edebiyeye, Memleketü'n-naḫl* (Kahire-İskenderiye 1930-1940), *Mecelletü'd-decâc* (1932-1933), *Mecelletü's-şînâ'âti'z-zirâ'ciyye* adlı dergileri çıkarmıştır.

Ebû Şâdî hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır: İsmâil Edhem, *Ebû Şâdî şâ'iru Mısr*; Hasan Sâlih el-Cedâvî, *Naẓarât naḫdiyye fi şî'ri Ebî Şâdî*; Muhammed Abdülmün'im Hafâcî, *Râ'idü's-şî'ri'l-ḫadîs: Aḫmed Zekî Ebû Şâdî* (Kahire 1955); a.mlf. (Abdülazîz Şeref'le birlikte), *er-Rü'ye'l-ibdâ'ciyye fi şî'ri Aḫmed Zekî Ebî Şâdî* (Beyrut 1991); Abdülkâdir Âşûr – Abdülhamîd Fuâd, *el-Müntehab min şî'ri Ebî Şâdî*; Muhammed Abdülgafûr, *Ebû Şâdî fi'l-mizân*; Ahmed Muharrem, *Aḫmed Zekî Ebû Şâdî: Şî'ruhü fi Divâni's-Şu'le* (1933). Bunların dışında

pek çok Arapça dergide ona dair makaleler yazılmıştır (Yûsuf Es'ad Dâgir, II, 64 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Edhem el-Cündî, *ʿÂlâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dımaşk 1954-58, II, 477; Ahmed Kabîş, *Târihu's-şî'ri'l-ʿArabiyyi'l-ḫadîs*, Dımaşk 1971, s. 236-237; N. K. Kotsarev, *Pisateli Egıpta*, Moscow 1975, s. 31-34; M. M. Badawi, *A Critical Introduction to Modern Arabic Poetry*, Cambridge 1975, s. 116-129; Salma Khadra Jayyusi, *Trends and Movements in Modern Arabic Poetry*, Leiden 1977, II, 370-384; Yûsuf Es'ad Dâgir, *Me-şâdirü'd-dirâseti'l-edebiyeye*, Beyrut 1983, II, 64 vd.; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fi târiḫi'l-edebî'l-ʿArabiyyi'l-ḫadîs ve medârisih*, Beyrut 1992, I, 312-313; a.mlf., "Medḫal ilâ dirâseti Apollo", *el-Mecmû'atü'l-kâmile li-Mecelleti Apollo*, Kahire 1998, I, 9-12; *Yevmiyyâtü'd-duktûr Aḫmed Zekî Ebî Şâdî*, Amman 1995, tür.yer.; Yûsuf Halâvî, *el-Mü'esseşirâtü'l-ecnebiyye fi's-şî'ri'l-ʿArabiyyi'l-mu'âşır*, Beyrut 1997, s. 12; *Vedî' Filesîḫin yetahaddesü 'an a'lâmi 'aşriḫ*, Dımaşk 1424/2003, s. 62-70; Bustânî, *DM*, IV, 373-374; Pervâne Ferdâd, "Ebû Şâdî", *DMBİ*, V, 583-586; R. C. Ostle, "Ebû Şâdî, Aḫmed Zekî", *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, I, 45; Hamîd Mecîd Hedû, "Aḫmed Zekî, Ebû Şâdî", *Mevsû'atü Beyti'l-ḫikme li-a'lâmi'l-ʿArab*, Bağdad 1420/2000, I, 45; Ed., "Abû Şâdî", *El Suppl.* (İng.), s. 34-35; Muhammed el-Cevâdî, "Ebû Şâdî, Aḫmed Zekî", *Mu.AJ*, XIV, 30-32; S. Hafez, "Abû Şâdî, Aḫmed Zekî", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2007, fas. 1, s. 23.

MEHMET YALAR

EBÛ ŞEKÛR es-SÂLİMÎ

(أبو شكور السالمي)

Ebû Şekûr Muhammed
b. Abdisseyyid
b. Şuayb es-Sâlimî el-Leysî
(ö. 460/1068'den sonra)

et-Temhîd adlı eseriyle tanınan,
Mâverâünnehir bölgesi
Mâtürîdî-Hanefî âlimlerinden.

Hayatına dair kaynaklarda bilgi yoktur. Kendi eserinde verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre 460'tan (1068) birkaç yıl sonra Semerkant'ta Ebû Bekir Muhammed b. Hamza'dan fıkıh dersleri aldı (*et-Temhîd*, vr. 159^a). Araştırmacılar, kendisinin Ebû'l-Yûsr el-Pezdevî ve Ebû'l-Muîn en-Neseffî ile aynı dönemde yaşamış Hanefî-Mâtürîdî kelâmcılarından biri olduğunu kabul eder (Madelung, *Studies*, VII. makale, s. 319). Leysî şeklindeki nisbesini (*et-Temhîd*, vr. 1^b) Kâtib Çelebi yanlışlıkla Keşşî diye kaydeder (*Keşfü'z-zunûn*, I, 484). Eserinin başında ve çeşitli yerlerinde Mühtedî / Mühtedî-Billâh lakabı geçer. Bu lakap onun sonradan müslüman olduğu veya hidayetden hiç ayrılmadığı şeklinde

anlaşılabilir. Mârifet ve tevhidin esaslarına dair *et-Temhîd fi beyâni't-tevhîd* adlı eseriyle tanınan ve Hanefî-Mâtürîdî geleneğine mensup olan Ebû Şekûr'un Ehl-i sünnet mezhebine bağlı olduğunu söylemesi Mâtürîdiyye ekolüne mensup olmadığı anlamına gelmez. Çünkü Ebû Hanîfe geleneğine bağlı âlimlerin itikadî mezhebi hakkında Mâtürîdiyye adının kullanılması geç bir dönem rastlar. Nitekim aynı durum Ebû'l-Muîn en-Neseffî için de söz konusudur. Neseffî Mâtürîdiyye okulunu sistemleştirenlerden biri olmasına ve diğer Sünnî kelâm okuluna mensup olanlardan "mütekellimü ehli'l-hadîs" diye bahsetmesine rağmen benimsediği mezhebin adını Ehl-i sünnet diye zikretmiştir (*Tebşüratü'l-edille*, I, 592; II, 571). Beyâzîzâde Ahmed Efendi'nin Ebû Şekûr es-Sâlimî'yi Mâtürîdiyye'nin imamı arasında göstermesi bunu teyit eder (*İşârâtü'l-merâm*, s. 91).

Kelâmî Görüşleri. Akıl bir cevher değil keyfiyeti zihin tarafından algılanamayan latif bir şeydir. Hanefî fakihlerinden bu konuda sabit olmuş güvenilir bir rivayet yoktur. Filozof ve kelâmcıların akla dair farklı tanımları bulunmakta ve bunlar için den çıkarılmayan problemler taşımaktadır. Aklın isabetli tanımı şöyle yapılabilir: Akıl kalpte (zihinde) ortaya çıkan, varlıkların bilgisine ilişkin delilleri üretip duyuşal alandan hareketle duyu ötesi âlemin varlığını zorunlu bilgilerle kanıtlayan bir araz yahut niteliklerdir (*et-Temhîd*, vr. 3^{a-b}). Ehl-i sünnet'e göre akf kapasite herkeste aynı seviyede değildir. Mu'tezile kelâmcılarının, sorumluluğun temellendirilmesinde problem teşkil edeceği düşüncesiyle akıllar arasında farklılık bulunmadığını ileri sürmesi isabetsiz bir görüştür. Zira dinî sorumluluğun gerçekleşebilmesi için doğru ile yanlış, faydalı ile zararlı ayırt edilecek ve farklı seçeneklerden birini tercih etmeyi mümkün kılacak bir akfî kapasitenin varlığı yeterlidir; bundan sonrasında ise beşerî akıllar arasında farklılıklar mevcuttur. Ebû Hanîfe'nin yaratıcıyı bilme konusunda insanın mazereti bulunmadığını söylemesi de bu tür bir akfî kapasitenin her sağlıklı insanda mevcut olduğu kabulüne dayanır (vr. 4^{a-5^a}). Aklın en büyük değeri insanın iman etmekle mükellef kılınmasını sağlayan bir unsur teşkil etmiş olmasıdır. Akıl düşünerek Allah'ın varlığına ilişkin bilgiler üretebilir. Bilginin başkasından duyulup elde edildiğini söyleyen Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin aksine insan, akfî tefekkür sayesinde evrendeki varlıklardan hareketle Allah'ın varlığına dair bilgiye ulaşabilir. Bununla birlikte insanları imanla